

Sử dụng đồ dùng, đồ chơi múa rối nước trong hoạt động cho trẻ làm quen với các tác phẩm văn học trong trường mầm non

Nguyễn Minh Cường*, Bùi Thị Thúy*

*ThS. Trường Cao đẳng Sư phạm Nam Định

Received: 02/8/2024; Accepted: 10/8/2024; Published: 20/08/2024

Abstract: Water puppetry is one of the typical theatrical forms of Vietnamese culture that has existed for a long time. For preschool teachers, water puppetry can be applied to making tools and toys for use in teaching activities at preschools. This article outlines the essential points of making water puppetry tools and toys and measures to use water puppetry tools and toys in activities to help children get acquainted with literary works in preschools better, as well as evaluate the advantages of this art form to apply in teaching for students of preschool education.

Keywords: Water puppetry; Supplies, toys, preschool education

1. Đặt vấn đề

Nghệ thuật múa rối nước là một trong những loại hình sân khấu tiêu biểu cho nền văn hóa dân tộc Việt Nam có từ lâu đời. Đối với giáo viên mầm non, nghệ thuật múa rối nước có thể ứng dụng vào việc làm đồ dùng, đồ chơi, sử dụng trong các hoạt động dạy học tại trường mầm non. Bài viết này nêu những điểm cần thiết của việc làm đồ dùng, đồ chơi múa rối nước và các biện pháp để sử dụng đồ dùng, đồ chơi múa rối nước trong hoạt động cho trẻ làm quen với các tác phẩm văn học trong trường mầm non được tốt hơn, cũng như đánh giá những lợi thế của hình thức nghệ thuật này để áp dụng trong việc dạy học cho sinh viên ngành giáo dục Mầm non.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái quát về nghệ thuật múa rối nước ở Việt Nam

Múa rối là môn nghệ thuật phổ biến hầu hết các nước trên thế giới. Ở Việt Nam múa rối là một trong những loại hình nghệ thuật sân khấu truyền thống, độc đáo, ra đời từ nền văn minh lúa nước. Có giá trị cao về mặt tinh thần trong đời sống của người dân Việt Nam. Nghệ thuật múa rối dân gian Việt Nam xuất hiện từ thời cổ đại cùng với nhà nước văn minh-nghệ thuật thời Hùng Vương gắn liền với tập tục nghi lễ, hội hè của người Việt cổ cách đây 2000 năm. Thực tế cho thấy múa rối tồn tại ở Việt Nam chừng hơn 10 thế kỷ, phát triển mạnh vào thời Lý-Trần thế kỷ (XI-XII). Chưa có một tư liệu nào chứng minh nguồn gốc xuất xứ ra đời của nghệ thuật múa rối. Duy nhất trên bia “Sùng Thiện Diên linh tự tháp” có

niên hiệu Thiên Phù Duệ Vũ thứ 2 năm 1221 Thời Lý Nhân Tông có ghi trò múa rối nước biểu diễn mừng thọ nhà vua. Nghệ thuật múa rối nước phát triển ở hầu hết các làng xã quanh kinh thành Thăng Long như: Đào Thục (Đào Xá) huyện Đông Anh, chùa Nành – Gia Lâm, phường rối nước xã Thanh Hải-Thanh Hà Hải Dương và nhiều các phường rối ở hầu hết các tỉnh đồng bằng Bắc Bộ. Trong đó Nam Định chúng ta cũng có phường rối tại làng Rạch, xã Hồng Quang huyện Nam Trực một trong những phường rối lâu đời của cả nước. Múa rối nước thì người nghệ nhân hoạt động từng gánh, từng phường, từng đội, thậm chí là gia đình, dòng họ và biểu diễn lưu động từ sân đình nẻo quê cho đến cung đình sân phụng. Hiện nay cả nước có 28 phường rối dân gian ở 11 tỉnh khu vực đồng bằng sông Hồng và 5 nhà hát múa rối chuyên nghiệp.

2.2. Đặc điểm nghệ thuật múa rối nước:

Rối nước được hình thành với 2 thành tố cơ bản là rối và nước.: 1) Con rối: Là sản phẩm của nghệ thuật điêu khắc gỗ dân gian, vừa giàu tính hiện thực, vừa mộc mạc, đậm chất chữ tình. Con rối được người nghệ nhân đục đẽo, cách điệu, vì vậy hình thù của con rối thường tươi tắn, ngộ nghĩnh, tính hài ước và tính tượng trưng cao. Con rối dù tạc liền một khối gỗ hay chấp vá lại đều có 2 phần gắn liền với nhau đó là phần thân và phần đế rối. Phần thân là phần nổi trên mặt nước thể hiện nhân vật, còn phần đế là phần chìm dưới nước giữ cho con rối nổi lên trên và là nơi lắp máy điều khiển cho quân rối cử động.

Sân khấu biểu diễn: Thủy đình là nơi biểu diễn

rối nước, là yếu tố góp phần làm nên sức sống đầy mê hoặc trong giá trị nghệ thuật múa rối nước. Yếu tố độc đáo của múa rối nước là sử dụng chính mặt nước để làm sân khấu cho chú “Tễu” diễn trò, đóng kịch. Thủy đình không những đẹp về kiến trúc mà còn mang ý nghĩa phong thủy trong sinh hoạt cộng đồng làng xã.

Kĩ thuật biểu diễn: Sự thành công của con rối nước chủ yếu trông vào sự cử động của thân hình, hành động làm trò thao tác bằng cây sào hoặc gậy con rối bằng hệ thống dây bố trí bên ngoài hoặc dưới mặt nước làm trò cho người xem. Những con rối chuyển động nhảy múa, ca hát trên mặt nước mà không biết chúng chuyển động như thế nào.

Âm nhạc: Đây là yếu tố giữ vai trò quan trọng tạo nên sự hấp dẫn của loại hình múa rối nước. Múa rối nước cần âm thanh mạnh để khuấy động không khí biểu diễn trong không gian ngoài trời, trong các lễ hội tiếng trống rộn ràng, các nhạc cụ gõ sử dụng trong nghệ thuật múa rối nước là: trống cái, trống con, trống cơm, thanh la, nã bạt. Âm nhạc giúp cho không khí biểu diễn náo nhiệt, sôi động, phấn khởi. Âm nhạc còn làm nhiệm vụ gắn kết các trò diễn với nhau, giúp người xem không có cảm giác vụn vặt giữa các trò diễn, nội dung truyền tải tốt hơn tạo nên sự gần gũi giữa các con rối và người xem.

2.3. Sử dụng đồ dùng, đồ chơi múa rối nước trong hoạt động cho trẻ làm quen với các tác phẩm văn học

Sử dụng đồ dùng, đồ chơi múa rối nước trong hoạt động cho trẻ làm quen với các tác phẩm văn học nhằm phát huy tối đa tính tích cực của trẻ. Trẻ mầm non lĩnh hội kiến thức hiệu quả nhất thông qua hình thức “Học mà chơi, chơi mà học”. Để trẻ làm quen với các tác phẩm văn học, có rất nhiều các hình thức hoạt động đa dạng phong phú khác nhau như: hát, múa, kể chuyện, đọc thơ, tạo hình, sân khấu, đóng kịch.v.v. Trong đó thì hoạt động sân khấu nói chung và sân khấu nghệ thuật truyền thống múa rối nước nói riêng, thu hút được sự chú ý tập trung cao của trẻ. Thông qua nghệ thuật truyền thống múa rối nước để trẻ làm quen với các tác phẩm văn học. Ở đó hội tụ rất nhiều các loại hình nghệ thuật khác nhau như: sân khấu, trình diễn, sắp đặt, nghệ thuật tạo hình (điều khắc con rối, trang trí sân khấu), âm nhạc.v.v. Ngoài ra trẻ còn được trải nghiệm tham gia múa rối nước, đóng kịch, từ đó giúp trẻ phát triển nhận thức về ngôn ngữ như sử dụng lời nói đàm thoại trao đổi giữa cô và trò, giữa các trò với nhau vd: lời thoại của

của chú “Tễu” Cô hỏi hoặc trò diễn hỏi “ mình ra đây có phải xưng danh không nhỉ” bạn trả lời “không xưng danh thế ai biết đó là ai” bên cạnh việc sử dụng đồ dùng, đồ chơi còn giúp trẻ phát triển về cảm xúc, hào hứng tham gia cùng cô biểu diễn trò múa rối.

Để sử dụng đồ dùng, đồ chơi múa rối nước trong hoạt động cho trẻ làm quen với các tác phẩm văn học được tốt hơn theo tôi có mấy biện pháp như sau:

- Biện pháp 1: Lựa chọn nội dung nội dung tác phẩm

Để có một buổi học hay, biểu diễn tốt thì việc lựa chọn nội dung hay chủ đề, chủ điểm cần phải quan tâm hàng đầu. Đối với trẻ mầm non cho trẻ làm quen với các tác phẩm văn học thì lựa chọn tác phẩm văn học là khâu quan trọng giúp trẻ cảm nhận được sự độc đáo của phong cách nghệ thuật, để trẻ cảm nhận được những giá trị của nội dung tác phẩm, chọn nội dung sao cho phù hợp với độ tuổi, phù hợp với sự nhận thức. Từ đó khơi gợi cảm xúc hứng thú khi được làm quen với các tác phẩm văn học. Thông qua việc làm quen với tác phẩm văn học giúp trẻ nhận biết về thế giới xung quanh, bao gồm các sự vật hiện tượng mà trẻ nhìn thấy được hoặc cảm nhận được.

Vì vậy, khi lựa chọn nội dung các tác phẩm văn học phải phù hợp với chủ đề, chủ điểm, phù hợp với độ tuổi của trẻ.

Vd: Chủ đề về gia đình ta lựa chọn tác phẩm “Tích Chu”, “Ba cô gái” thông qua tác phẩm văn học giáo dục trẻ về tình yêu thương, quan tâm, chăm sóc ông bà, bố mẹ, người thân trong gia đình lúc ốm đau.

- Biện pháp 2: Lựa chọn hình thức thể hiện

Việc lựa chọn hình thức thể hiện nhằm phát huy tối đa tính tích cực của trẻ. Sử dụng nghệ thuật sân khấu truyền thống “múa rối nước” giúp trẻ được trải nghiệm phát huy tính tích cực như: tham gia đóng kịch hóa thân thành các nhân vật trong truyện cổ tích, được biểu diễn điều khiển các con rối, qua đó tạo điều kiện cho trẻ phát triển nhận thức, phát triển ngôn ngữ, cảm xúc, khả năng cảm thụ nghệ thuật thông qua cách tạo hình con rối, trang trí sân khấu biểu diễn hay âm nhạc. Quá trình tạo ra các con rối nước từ vật liệu tái chế trẻ cũng có thể tham gia cùng cô như: bôi màu trang trí con rối, vẽ khuôn mặt hay chuẩn bị đồ dùng, dụng cụ cho buổi biểu diễn thêm phần sôi động và hào hứng khi biểu diễn.

- Biện pháp 3: Biên kịch, viết lại kịch bản các tác phẩm văn học sao cho phù hợp với hoạt động biểu diễn múa rối nước

+ Nghiên cứu kỹ nội dung các tác phẩm văn học.

+ Viết kịch bản, lời thoại phù hợp với độ tuổi của trẻ, với hình thức biểu diễn, xây dựng lời thoại cho từng nhân vật.

+ Xây dựng hình tượng nghệ thuật các nhân vật sao cho không quá nhiều và cũng không quá ít nhân vật khác nhau.

+ Trang trí sân khấu sao cho phù hợp với từng phân đoạn trong tác phẩm văn học.

+ Tìm kiếm âm nhạc phù hợp với nội dung tác phẩm, phù hợp với hình thức nghệ thuật múa rối.

- Biện pháp 4: Làm đồ dùng, đồ chơi biểu diễn múa rối nước

+ Đảm bảo tính khoa học, tính thực tiễn. Ví dụ: Trang phục nhân vật đúng với yếu tố lịch sử, thời gian.

+ Đảm bảo an toàn cho trẻ khi tham gia làm đồ dùng, đồ chơi hay biểu diễn múa rối nước (như không có vật nhọn lộ ra, sử dụng chất liệu an toàn, màu sắc không dính tay.v.v.).

+ Đảm bảo tính thẩm mỹ: Các con rối được trang trí bắt mắt thu hút sự chú ý của trẻ, không sử dụng quá nhiều màu sắc, làm sao thể hiện được đặc điểm của từng nhân vật.

+ Thiết kế sân khấu sao cho phù hợp với nội dung và hình thức biểu diễn. Ví dụ: Nếu là sân khấu rối truyền thống thì trang trí sân khấu là hình tượng nhà thủy đình. Còn nếu là truyện cổ tích thì ta có thể sáng tạo sân khấu khác nhưng vẫn đảm bảo các yếu tố về mặt thẩm mỹ, đáp ứng về mặt công năng sử dụng.

+ Trong quá trình biểu diễn ta có thể dùng đèn chiếu làm điểm nhấn hay tăng sự tập trung chú ý của trẻ. Sử dụng khói điện tử, khói công nghiệp (khói đá) để tăng thêm hiệu ứng, làm cho buổi biểu diễn thêm phần sinh động hấp dẫn, gây hứng thú cho người xem.

+ Sử dụng âm thanh với cường độ phù hợp với độ tuổi của trẻ.

- Biện pháp 5: Kết hợp giữa gia đình và nhà trường

+ Thường xuyên trao đổi với các bậc phụ huynh, tuyên truyền về nội dung, phương pháp dạy trẻ làm quen với các tác phẩm văn học.

+ Gợi ý cho các bậc phụ huynh về cách lựa chọn các tác phẩm văn học hay có trên truyền hình trên mạng Internet có thể xem chung ở gia đình.

+ Tuyên truyền khuyến khích phụ huynh sưu tầm những nguyên vật liệu tái chế để mang đến lớp dùng làm đồ dùng, đồ chơi.

+ Phụ huynh có thể tham gia xem biểu diễn cùng các con làm tăng sự hứng thú cho trẻ.

3. Kết luận

Nghệ thuật múa rối nước là một trong những loại hình sân khấu tiêu biểu cho nền văn hóa dân tộc Việt Nam có từ lâu đời. Múa rối nước, lưu giữ nhiều sáng tạo nghệ thuật dân gian, kỹ thuật cổ xưa và nhiều sinh hoạt tinh thần, tập tục lao động vật chất cư dân trồng lúa nước. Đối với giáo viên mầm non, nghệ thuật múa rối nước có thể ứng dụng vào việc làm đồ dùng, đồ chơi, sử dụng trong các hoạt động dạy học tại trường mầm non. Bài viết này nêu những điểm cần thiết của đồ dùng, đồ chơi múa rối nước trong việc cho trẻ làm quen với các tác phẩm văn học trong trường mầm non, cũng như đánh giá những lợi thế của hình thức nghệ thuật này để áp dụng trong việc dạy học cho sinh viên ngành giáo dục Mầm non, trường Cao đẳng Sư phạm Nam Định với mong muốn đổi mới trong đào tạo giáo viên, đổi mới trong các hoạt động tạo hình cho trẻ để trẻ được phát triển theo hướng hiện đại vừa mang đậm bản sắc dân tộc.

Tài liệu tham khảo

[1] Phạm Thị Chính, Trần Tiểu Lâm (2008), *Giáo trình: Mỹ thuật – dành cho hệ Cao đẳng sư phạm Mầm non*, NXB Giáo dục.

[2] Lê Văn Bình (2002), *Giáo trình: Tạo hình và Phương pháp hướng dẫn hoạt động tạo hình cho trẻ em - Hoạt động tạo hình, quyển 1*, NXB Đại học quốc gia Hà Nội.

[3] Ung Thị Châu, Nguyễn Lăng Bình, Lê Đức Hiền (1998), *Giáo trình: Tạo hình và Phương pháp hướng dẫn hoạt động tạo hình cho trẻ*, NXB Giáo dục.

[4] Website: <http://thanglongwaterpuppet.org/?/vn/New/13/Lich-su-mua-roi-VN.html>

[5] Hoàng Chương (ch.b), Đoàn Thị Tình, Đặng Ánh Ngà, Phan Thanh Liêm (2012), *Nghệ thuật múa rối nước Việt Nam*, NXB Văn hóa - Thông tin, Hà Nội.

[6] Nguyễn Huy Hồng (2007), *Nghệ thuật múa rối*, NXB Sân khấu Hà Nội.

[7] Thuý Nga, (2006) “Rối nước đặc sản của sân khấu dân tộc”, Tạp chí Văn hoá nghệ thuật.

[8] Vũ Tú Quỳnh (2006), “Rối nước - Từ sân khấu dân gian đến sân khấu đô thị”, Tạp chí Văn hóa dân gian.

[9] Tô Sanh (1976), *Nghệ thuật múa rối nước*, NXB Văn hoá.